

מבט על, גיליון 741, 31 באוגוסט 2015

## האמנם מתקיים משא ומתן עם חמאס על אודות הסכם לטווח ארוך?

שלמה ברום

בשבועות האחרונים מתרבים הדיווחים על כך שמתקיים משא ומתן בין ישראל לחמאס בדבר הסכם ייצוב לטווח ארוך. על פי המדווח, המשא ומתן מתקיים באמצעות מתווכים שונים, שהבולטים בהם הם ממשלת טורקיה וטוני בלייר, לשעבר שליח הקוורטט למזרח התיכון. לפי חלק מהדיווחים, הצדדים קרובים להסכם על הפסקת אש לטווח של 5-10 שנים ועל מה שמכונה 'הסרת המצור' מעל רצועת עזה, שיכלול פתיחת גבולות והקמת נמל בקפריסין הטורקית, שממנו תהיה תנועת מטענים דרך הים לרצועה לאחר ביקורת בקפריסין.

כך למשל, ב 16 באוגוסט 2015 אמר יאסין אקטאי, יועץ בכיר לראש הממשלה הטורקי דבוטוגלו, כי "עזה מתקדמת לקראת הסכם מקיף על הסרת המצור ופתיחת הגבול בתמורה לנצירת האש". לדבריו, הנושא נדון במהלך ביקורו של חאלד משעל בטורקיה וגם סגן ראש הלשכה המדינית של חמאס, איסמעיל הנייה, מעורב במגעים. בכירים בחמאס, לרבות הנייה, היו מעורבים גם הם בהעלאת ציפיות לשינוי דרמטי במצבה של רצועת עזה כתוצאה מהסכם עם ישראל. הרשות הפלסטינית ברמאללה מצדה הגיבה בניצול הדיווחים האלה להתקפות על חמאס בגין ניהול משא ומתן נפרד עם ישראל, נכונות להסכם חלקי עמה, שמשמעותו תרומה לפיצול בזירה הפוליטית הפלסטינית ופגיעה באינטרס הפלסטיני. התגובות הרשמיות בישראל שיקפו רצון להנמיך ציפיות, אף כי לא הכחישו את המשך קיומם של מגעים בין ישראל לחמאס.

מבצע "צוק איתן" הסתיים בהפסקת אש ב-26 באוגוסט 2014, לאחר שישראל וחמאס הסכימו, בתיווכה של מצרים, על הבנות שגובשו על בסיס הבנות שסוכמו בתום מבצע "עמוד ענן". על פי הבנות אלה, המעברים בין ישראל לרצועת עזה ייפתחו להעברת צרכים הומניטריים ואמצעים הנדרשים לשיקום הרצועה, יתאפשר דיג חופשי של תושבי עזה ברצועה בת ששה מייל ימיים והמצרים יפעלו לחידוש תשלום המשכורות לעובדי המדינה בעזה, שמונו על ידי חמאס. כן סוכם שיתנהל משא ומתן בקהיר לגבי הבנות ארוכות טווח יותר, שבמסגרתן יידונו נושאים נוספים ובכללם הקמת נמל בעזה והרחבת אזור הדיג.

בשנה שחלפה מאז, ישראל אכן פתחה במידה רבה את המעברים היבשתיים לרצועה ואף פתחה מחדש את מעבר ארז לתנועה של תושבי הרצועה. כ-1500 מהם עוברים במעבר מדי יום. באופן זה משמש מעבר ארז כמעין תחליף למעבר רפיח לסיני, שעליו החילו המצרים הגבלות קשות. כן מתאפשר בדרך כלל הדיג ברצועת שישה המיילים הימיים, אם כי תוך חיכוכים רצופים בין סיורי חיל הים לדייגים המנסים לחרוג מהאזור המוסכם, שהוא עני בדגים. כן אפשרה ישראל לכוחות חמאס להיערך באזור החיץ הקרוב לגבול רצועת עזה, שבו היו בעבר חיכוכים רבים בין שני הצדדים, בתקווה שכך יתאפשר לחמאס למנוע פיגועים של ארגונים אחרים הפעילים בשטח הרצועה.

מאידך גיסא, להמשך המשא ומתן, שהיה אמור להתקיים בקהיר, לא היו תוצאות ובינתיים אין סימנים רציניים לכך שבטלו הסיבות הבסיסיות, אשר מנעו מהצדדים להגיע להסכם ארוך טווח בתיווך מצרים. סיבות אלו הן בעיקרן גישתו של הממשל המצרי לחמאס, חוסר שיתוף הפעולה מצד הרשות הפלסטינית ורתיעתה של ממשלת ישראל מהסכם פורמאלי עם החמאס ומהמחירים הנדרשים בעדו.

המצרים רואים בחמאס שלוחה מסוכנת של האחים המוסלמים במצרים. המשטר המצרי, הרואה בתנועה אויב עיקרי, מנהל נגדו מלחמת חורמה ועל רקע זה גם שואף להחליש את חמאס ככל הניתן. אמנם, הפעם המתווכים במשא ומתן הם אחרים, אבל עמדתם של המצרים עדיין חשובה בשל יכולתם להשפיע על עמדותיהן של הרשות הפלסטינית ושל ישראל וכן להפעיל לחץ כואב על חמאס ברצועה.

הנהגת הרשות הפלסטינית, שגם בראייתה חמאס הוא האויב העיקרי, מעוניינת בהחלשתו ולכן מסרבת להעביר את המשכורות לעזה והיא צפויה לנסות בכל דרך להכשיל הסכם, שייתן לגייטמצייה לשלטון חמאס ברצועה ויחזקו. כן חוששת הרשות שהסכם כזה ינציח את ההפרדה בין רצועת עזה לגדה המערבית.

ממשלת ישראל נרתעת מהסכמים פורמליים וחתומים עם חמאס, שיתנו לו לגייטמצייה ויקלו על שחקנים בינלאומיים לקיים עמו מגעים. אמנם, ישראל הפסיקה להכחיש את עצם קיומו של דיאלוג רצוף עם חמאס גם ברמה המדינית, דרך מתווכים, משום שהכחשות אלו אינן אמינות מזה תקופה ארוכה. אולם, ישראל מעוניינת להגביל את הדיאלוג לנושאים הנוגעים לניהול השוטף של החיים ברצועת עזה ולשמירת השקט הביטחוני, וזאת בדרך של הבנות לא חתומות. ישראל אמורה הייתה גם לחשוש שהסכם בינה לבין חמאס יחליש את השותף שלה לתהליך המדיני – הנהגת אש"ף והרשות הפלסטינית – אבל לא ברור אם זה אכן שיקול, המנחה את קואליציית הימין הצרה, המרכיבה את ממשלת ישראל הנוכחית.

נראה אם כך, שהפרסומים האופטימיים לגבי הסכם קרוב בין ישראל לחמאס נובעים מאינטרסים של כמה מהשחקנים בסביבת המגעים בין הצדדים.

ממשלת טורקיה מעוניינת בפרסומים אלו על מנת לחזק את יוקרתה כגורם בעל השפעה, ששחקנים באזור נזקקים לתיווכו. (בהזדמנות זו, טורקיה יכולה גם לשרת אינטרסים נוספים שלה, כמו חיזוק מעמדה של הנוכחות הטורקית בקפריסין). זאת, גם אם יש ספק רב האם ישראל מעוניינת בחיזוק יוקרתה של ממשלת טורקיה הנוכחית ולשלם על כך במחיר של פגיעה ביחסים הפורחים בין ישראל לקפריסין וליוון. מבחינת אנקרה, בפרט לנוכח הנסיגה הניכרת ביוקרתה ובהשפעתה האזורית עקב התהפוכות האזוריות, כל תרומה, ולו קטנה למעמדה, היא חשובה.

תנועת חמאס עצמה במצב קשה בשל חוסר יכולתה להביא לשיפור משמעותי במצבה של האוכלוסייה ברצועת עזה ולהאיץ את תהליך שיקומם של הנזקים, שנגרמו באזור במהלך "צוק איתן". מסיבות אלו, יש לה אינטרס אמיתי בהסכם יציב יותר עם ישראל, שיאפשר לקדם יעדים אלה. יתרה מזאת, גם בהעדר הסכם כזה וכאשר אין סיכוי רב להגיע אליו, אישים שונים בהנהגת חמאס חושבים שאחת הדרכים להתמודד עם המצב, היא ליצור בקרב הצבור העזתי תקוות לשיפור קרוב. גם מתווכים אירופים, כמו בלייר, מעוניינים בפרסומים על התפקיד שאותו הם ממלאים, הגם שניסיונותיהם לשכנע את חמאס שהם ממלאים שליחות מטעם האיחוד האירופי אינם זוכים לאמינות רבה. אין כל סימנים לכך, שמדובר במהלך שהוא מעבר למאמצים של אישים פרטיים ומדינות שאינן שחקניות מרכזיות באיחוד האירופי.

להנהגת הרשות הפלסטינית יש עניין לנפח את הפרסומים בדבר המשא ומתן בין ישראל לחמאס, משום שהם מספקים לה עילה נוחה לתקוף את חמאס: הרשות חותרת לערער את מעמד חמאס בקרב הציבור הפלסטיני ולשלול מהתנועה את המעמד ההרואי של "ההתנגדות הפלסטינית", שכן הנהגתה מקיימת משא ומתן עם ישראל על מנת לקבל פירורים משולחנה, בעוד היא שומרת באדיקות על הפסקת האש עמה.

לסכום, יש אינטרס ישראלי אמיתי בייצוב הפסקת האש עם החמאס. המצב ברצועה הוא כפצצת זמן, שדינה להתפוצץ במוקדם או במאוחר. משום כך, לישראל חשוב לפעול לשיפור. אבל ספק רב האם ממשלת ישראל הנוכחית מסוגלת לשנות את התפיסה הבסיסית שלה מול חמאס, המבוססת על ניהול הסכסוך ולא על ניסיון להתקרב ליישובו. לכן לא קיימת נכונות להגיע להסכם ארוך טווח – המכונה על ידי הפלסטינים "הודנה" – עם חמאס, ולשלם את מחיריו. הניסיון להעמיק את ההבנות עם חמאס כנראה יימשך, אבל סיכויי הצלחתו אינם ברורים. יש לזכור, שהעלאת הצפיות לשיפור דרמטי במצב ברצועת עזה אף היא מסוכנת, משום שהאכזבה עלולה להחמיר את המשבר באזור ולהגביר את הסיכוי שתוצאותיו וביטוייו האלימים יגלשו גם לישראל.